

SERMAYE ARTIRIMINDA RÜÇHAN HAKKININ SINIRLANDIRILMASI veya TAMAMEN KALDIRILMASI

Mustafa YAVUZ^(*)

1 - GİRİŞ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda¹ (YTTK) anonim ve limited şirket ortaklarının mali hakları arasında yer alan “yeni pay alma hakkı (rüçhan hakkı)”, ortaklara daha fazla koruma sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Uygulamada kolaylıkla bertaraf edilebilmekte olan rüçhan hakkı, Kanunda güçlü bir ortaklık hakkı olarak öngörülmüştür. Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda (ETTK) bu hükmün karşılığı olan maddenin başlığı “yeni pay alma hakkı” iken, YTTK’da hukukumuzda yerleşmiş ve yaygınlık kazanmış olan “rüçhan hakkı” ibaresi kullanılmıştır. Rüçhan hakkı kısaca, anonim ve limited şirket ortaklarına esas sermayenin artırılması sırasında payları ile orantılı olarak artırıma katılma hakkının tanınması şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu hak, paydan doğan ve kural olarak ortaklık sıfatının kazanılması ile elde edilen genel nitelikte kanuni bir haktır.

Rüçhan hakkının ortaklara tanınmasının nedeni, sahip olunan pay haklarının gücünün (oy, kar, tasfiye bakiyesi hakları gibi) esas sermaye artırımları ile aşınmasının önlenmesi, bir başka ifadeyle bu gücün “aynı kalması”nın sağlanmasıdır.² Bununla birlikte, YTTK’da bu hakkın sınırlandırılmasına ve hatta kaldırılmasına da olanak tanınmıştır. Ancak, kanun koyucu bu işlemlerin keyfi bir şekilde yapılmasını engellemek amacıyla, söz konusu işlemlerin yapılabilmesini belli şartlara bağlanmıştır.

Bu çalışmamızda, YTTK hükümleri çerçevesinde, sermaye artırımında rüçhan hakkının hangi hallerde sınırlandırılabilir veya kaldırılabilir üzerinde durulacak, bu konuda şirket ortaklarını korumak üzere getirilmiş olan düzenlemeler hakkında detaylı bilgi verilecektir.

^(*) Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 13.01.2011 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış, 01.07.2012 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.

² Pulaşlı Hasan, Şirketler Hukuku, Karahan Kitabevi, 5. Baskı, Adana 2007, s.389.

2- SERMAYE ARTIRIMINDA RÜÇHAN HAKKI

YTTK'nın 461/I. maddesinde; ***“Her pay sahibi, yeni çıkarılan payları, mevcut paylarının sermayeye oranına göre, alma hakkını haizdir.”*** hükmüne yer verilmiştir. Söz konusu düzenleme ile her anonim şirket pay sahibinin mevcut pay oranına göre yeni pay alma hakkına sahip olduğu, ETTK'ya göre daha açık ve belirgin bir şekilde ifade edilmiştir. Limited şirketlerle ilgili olarak ise mezkur Kanunun 591/I. maddesinde, şirket sözleşmesinde veya artırma kararında aksi öngörülmemişse, her ortağın, esas sermaye payı oranında, esas sermayenin artırılmasına katılmak hakkını haiz olduğu belirtilmiştir. Hem anonim hem de limited şirketlerde rüçhan hakkının belirlenmesinde payların itibari değeri esas alınacaktır.

Anonim şirket yönetim kurulu, yeni pay alma hakkının kullanılabilmesinin esaslarını bir karar ile belirleyecek ve bu kararda pay sahiplerine **en az onbeş** gün süre verecektir. Karar tescil ve ilana tabidir. Ayrıca bahsi geçen karar internet sitesi kurmakla yükümlü şirketlerin internet sitesine de konulacaktır (YTTK md. 461/III). Pay sahiplerine tanınan süre, hakkın kullanılabilmesine izin verecek nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla bu sürenin, her durumda onbeş gün olarak uygulanması zorunlu değildir; tanınacak olan süre en az onbeş gündür. Limited şirketlerde aynı süre uygulanacaktır.

YTTK'da rüçhan hakkının devredilebileceği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu kapsamda, paydan ayrı olarak rüçhan hakkının üçüncü bir kişiye devri mümkündür. Diğer taraftan, YTTK'nın 461/V. maddesinde, ***“şirketin, rüçhan hakkı tanıdığı pay sahiplerinin, bu haklarını kullanmalarını, nama yazılı payların devredilmelerinin esas sözleşmeyle sınırlandırılmış olduğunu ileri sürerek engelleyemeyeceği”*** ifade edilmiştir. Getirilen hüküm ile bir anonim şirketin pay senetlerinin (payların) devrine kısıtlamalar getirirken gözettiği menfaat ile pay sahibinin yeni pay alma hakkından doğan menfaati karşılaştığında, rüçhan hakkının tercih edilmesine imkan sağlanmıştır.

3- RÜÇHAN HAKKININ SINIRLANDIRILMASI veya KALDIRILMASI

ETTK'ya göre sermaye artırımında pay sahiplerinin rüçhan hakkı, esas sözleşme veya genel kurul kararıyla sınırlandırılabilmekte ve bunun için belli bir sebebin gösterilmesi gerekmemektedir. Ayrıca, genel kurulun bu yönde bir karar alabilmesi için sermayenin yarısının toplantıda hazır bulunması ve toplantıya katılanların çoğunluğunun belirtilen karar lehinde oy kullanması yeterliydi. Hatta, ilk toplantıda 1/2 çoğunluk sağlanamazsa ikinci toplantıda aranan nisap sermayenin 1/3'ü olmaktaydı. Karar yeter sayısı da, buna bağlı olarak düşmekteydi.

YTTK'da ise rüçhan hakkının güçlendirilmesine paralel olarak bu hakkın sınırlandırılması ve kaldırılması da belli kurallara bağlanmıştır. Bu çerçevede, anılan Kanunun 461/II. maddesinde, ***“Genel kurulun, sermayenin artırımına ilişkin kararı ile pay sahibinin rüçhan hakkı, ancak haklı sebepler bulunduğu takdirde ve en az esas sermayenin yüzde altmışının olumlu oyu ile sınırlandırılabilir veya kaldırılabilir. Özellikle, halka arz, işletmelerin, işletme kısımlarının, iştiraklerin devralınması ve işçilerin şirkete katılmaları haklı sebep kabul olunur. Rüçhan hakkının sınırlandırılması ve kaldırılmasıyla, hiç kimse haklı görülmeyecek şekilde, yararlandırılmaz veya kayba uğratılamaz.”*** hükmüne yer verilmiştir. Nisaba ilişkin hüküm hariç olmak üzere, benzer bir hüküm, limited şirketlerle ilgili olarak YTTK'nın 591/II. maddesinde de yer almaktadır. Kanun koyucu anılan hükümlerde rüçhan hakkının sınırlandırılması veya kaldırılmasına ilişkin dört ilke belirlemiştir. Bu ilkeler aşağıda açıklanmıştır.

Bahsi geçen ilkeleri açıklamaya geçmeden önce 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun³ 18. maddesi uyarınca, rüçhan hakkının sınırlandırılmasına veya kaldırılmasına ilişkin hükümlerin, halka açık şirketler hakkında uygulanmayacağını belirtelim.

1. Anonim şirketlerde rüçhan hakkı ETTK'dan farklı olarak artık esas sözleşme ile sınırlandırılmayacak veya kaldırılamayacak, mezkur işlemler ancak sermaye artırımı aşamasında genel kurul kararı ile yapılabilecektir. Madde gerekçesinde, rüçhan hakkına ilişkin getirilen yeni sisteme hakim olan düşüncenin bu hakkın kaldırılmasını, hatta sınırlandırılmasını istemediği, bu yola ancak istisnaen gidilebileceği, istisnanın uygulanması sözkonusu ise genel kurulun somut olayın özelliklerine göre kararını vereceği, esas sözleşmede yer alacak ve hakkı kaldırmaya ya da sınırlandırmaya olanak veren genel bir hükmün bu temel düşünce ile çelişeceği belirtilmiştir.⁴ Bu çerçevede, esas sözleşmeye rüçhan hakkının sınırlandırılmasına veya kaldırılmasına ilişkin bir hüküm konulamayacaktır. Anonim şirketlerin mevcut esas sözleşmelerinde bu yönde bir hüküm varsa, sözleşmelerin 01.07.2013 tarihine kadar YTTK ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu tarihe kadar gerekli değişikliklerin yapılmaması halinde, esas sözleşmedeki düzenleme yerine YTTK'nın ilgili hükümleri uygulanacaktır.
2. YTTK'nın 461/II. maddesi gereğince, rüçhan hakkı ancak **haklı sebeplerin varlığında** kaldırılabilir veya sınırlandırılabilir. Bu düzenleme, rüçhan hakkına ilişkin getirilen önemli yeniliklerden biridir. Anılan hükümde, haklı sebep olabilecek bazı haller örnek olarak sayılmıştır. Buna göre; halka arz, işletmelerin, işletme kısımlarının, iştiraklerin devralınması ve işçilerin şirkete katılmaları haklı sebep olarak kabul edilecektir. Ancak, haklı sebepler sınırlı sayıda değildir. Sözkonusu örnekler, haklı sebeplerin sadece bu örnekler çerçevesinde belirlenmesini gerekli kılmayacaktır. Zira hükümde de bu durumu ifade etmek için "özellikle" ibaresi kullanılmıştır. Şirketin finansal menfaatleri, ödeme dar boğazından kurtulma, teknoloji alınması, yapısal değişikliklere gidilmesi gibi sebepler de haklı sebep olarak kabul edilebilir.
3. Anonim şirketlerde genel kurulun, rüçhan hakkının sınırlandırılmasına veya kaldırılmasına ilişkin kararını, **en az esas sermayenin yüzde altmışının olumlu** oyu ile alması gerekmektedir. Limited şirketlerde ise bu karar, temsil edilen oyların **en az üçte ikisinin ve oy hakkı bulunan esas sermayenin tamamının salt çoğunluğunun bir arada bulunması** halinde alınabilmektedir. Bu nisaplar, esas sözleşme ile ağırlaştırılabilir, ancak hafifletilemez. Ağırlaştırılmış nisaplar, aynı zamanda bir azlık hakkı oluşturmaktadır.
4. YTTK'nın 461/II. maddesinde ayrıca, "rüçhan hakkının sınırlandırılması ve kaldırılmasıyla, hiç kimse haklı görülmeyecek şekilde, yararlandırılamaz veya kayba uğratılamaz." hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm kapsamında, yeni pay almanın kaldırılması veya sınırlandırılması, pay sahibi olsun olmasın haklılık temeli olmadan bazı kişilerin yararlandırılması ve bazı pay sahiplerinin kayba uğratılması amacı ile kullanılamayacaktır. Madde gerekçesinde; bu kuralla bazı pay sahiplerinin aleyhine yapılan grup içi yapısal değişikliklerin ve pay oranlarının sulandırılmasının önlenmesinin amaçlandığı, bu hükmün ayrıca, **eşit işlem, hakların sakınılarak kullanılması, çoğunluk gücünün haklılıkla sınırlandırılmış bulunduğu ilkelerine açıkça vurgu** yapıldığı ifade edilmiştir.

³ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 30.12.2012 tarihli ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, S.Sayısı:96

Öte yandan yönetim kurulu, rüçhan hakkının sınırlandırılmasının veya kaldırılmasının **gerekçelerini bir rapor ile açıklamakla** yükümlüdür. Hazırlanan bu rapor, aynı zamanda tescil ve ilan edilir. Her ne kadar Kanunda belirtilmemişse de, yönetim kurulunun hazırladığı rapor, genel kurula da sunulmalı ve konunun genel kurulda görüşülmesi sırasında dikkate alınmalıdır. Bu sayede hem şeffaflığın sağlanması, hem de pay sahiplerinin yeterli şekilde bilgi edinmeleri sağlanacaktır.

4- KAYITLI SERMAYE SİSTEMİNDE RÜÇHAN HAKKININ SINIRLANDIRILMASI

Bilindiği üzere, anonim şirketlerde sermaye sistemi, esas sermaye⁵ ve kayıtlı sermaye⁶ olmak üzere iki ayrı sistemden oluşmaktadır. Rüçhan hakkının sınırlandırılması veya kaldırılması kararının sermayenin en az yüzde altmışının olumlu oyu ile alınabilmesine ilişkin kural dışında kalan diğer bütün kurallar kayıtlı sermaye sisteminde yönetim kurulu kararına da uygulanacaktır.

Bununla birlikte, Halka Açık Olmayan Şirketlerde Kayıtlı Sermaye Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ⁷ gereğince yönetim kuruluna rüçhan haklarını sınırlandırma yetkisi verilecek ise buna ilişkin hükümlerin esas sözleşmede yer alması zorunludur. Diğer taraftan, kayıtlı sermaye sistemine geçmek isteyen şirketlerin izin başvurusunda dilekçelerine ek yapacakları belgelerden biri de, esas sözleşme ile yönetim kuruluna rüçhan hakkını sınırlandırma yetkisinin verilmesi halinde, bunun gerekçelerini içeren şirketi temsile yetkili kişilerce imzalanmış beyandır. Yönetim kurulunun sermaye artırımına ilişkin kararında, diğer hususlarla birlikte rüçhan hakkının sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı ile kullanılma şartları ve süresi belirtilecek, ayrıca bu bilgiler esas sözleşmede öngörüldüğü şekilde ilan edilecek ve internet sitesi oluşturma yükümlülüğüne tabi şirketlerde internet sitesinde yayımlanacaktır. Yönetim kurulunun yeni çıkarılacak paylara ilişkin rüçhan haklarını kısıtlama yetkisi, pay sahipleri arasında eşitsizliğe yol açacak şekilde kullanılamayacaktır.

5- SONUÇ

Rüçhan hakkını kullanma süresini belirlemeye yetkili organ gösterilmiş ve payın devrinin kısıtlandığı hallerde, bunun yeni pay alma hakkının sınırlandırılması için bir bahane olarak kullanılmasına olanak verilmemiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda anonim ve limited şirket ortaklarının, sermaye artırımında yeni çıkarılan payları, mevcut paylarının sermayeye oranına göre alma hakkına sahip olduğu daha açık ve güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, mezkur hakkın sınırlandırılmasına veya kaldırılmasına cevaz verilmiştir. Ancak bu işlem için belli kurallar da belirlenmiştir. Buna göre; ortakların rüçhan hakkı, ancak haklı sebepler bulunduğu takdirde ve en az esas sermayenin yüzde altmışının olumlu oyu ile yalnızca genel kurul kararı ile sınırlandırılabilir veya kaldırılabilir. Limited şirketlerde

⁵ Esas sermaye; tamamı esas sözleşmede taahhüt edilmiş bulunan sermayeyi ifade etmektedir. Esas sermaye, tamamı kurucular tarafından taahhüt edilen, işletmeye tahsis edilen, işletmelerin esas sözleşmelerinde yer alan ve ticaret siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarıdır.

⁶ Kayıtlı sermaye; şirketlerin, YTTK'nın esas sermaye sistemindeki sermayenin artırılmasına ilişkin hükümlerine tabi olmaksızın yönetim kurulu kararı ile yeni pay çıkarmak suretiyle ulaşabilecekleri azami sermaye tavanını gösteren ve esas sözleşmelerinde yer alan sermayedir.

⁷ Halka Açık Olmayan Şirketlerde Kayıtlı Sermaye Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, 19.10.2012 tarihli ve 28446 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

ise sözkonusu nisap, genel kurulda temsil edilen oyların en az üçte ikisinin ve oy hakkı bulunan esas sermayenin tamamının salt çoğunluğunun bir arada bulunmasıdır. Kanunda, halka arz, işletmelerin, işletme kısımlarının, iştiraklerin devralınması ve işçilerin şirkete katılmaları gibi hususların haklı sebep olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. Öte yandan, rüçhan hakkının sınırlandırılması ve kaldırılmasıyla hiç kimsenin haklı görülmeyecek şekilde yararlandırılamayacağı veya kayba uğratılamayacağı vurgulu bir şekilde belirtilmiştir.

Sermaye artırımında yeni pay alma (rüçhan) hakkı, ancak yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde sınırlandırılabilir veya kaldırılabilir. Bu esaslara uyulması kaydıyla rüçhan hakkı sınırlandırıldığı takdirde, artık şirket ortakları yapılan sınırlandırma nispetinde bu haktan faydalanabilecekler, kaldırılması durumunda ise hiçbir ortak sözkonusu haktan yararlanamayacaktır.